

*“Filologiya va pedagogikada yangicha ilmiy izlanishlar:
an'anaviylikdan zamonaviylikka”*

**RAQAMLI PEDAGOGIK MULOQOT MADANIYATINI
RIVOJLANTIRISHNING METODIK ASOSLARI**

Gulmanova Qunduz Erimmatovna

*Xorazm viloyati Gurlan tumani 1-ayrim fanlar chuqur o'qitiladigan sinflari
mavjud umumiy o'rta ta'lim maktabi ona tili va adabiyoti o'qituvchisi*

ANNOTATSIYA

Mazkur tadqiqotda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining raqamli pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslari tahlil qilinadi. Raqamli ta'lim muhiti sharoitida pedagogik muloqotni tashkil etishning nazariy yondashuvlari, multimodal muloqot, kommunikativ kompetensiya hamda raqamli texnologiyalarning o'rni yoritiladi.

KALIT SO'ZLAR: *raqamli pedagogik muloqot madaniyati, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisi, raqamli ta'lim muhiti, kommunikativ kompetensiya, multimodal muloqot, metodik asoslar.*

ABSTRACT

This study analyzes the scientific and methodological foundations for developing the digital pedagogical communication culture of prospective primary school teachers. It examines theoretical approaches to organizing pedagogical communication in a digital learning environment and highlights the role of multimodal communication, communicative competence, and digital technologies in teacher education.

KEYWORDS

digital pedagogical communication culture, prospective primary school teacher, digital learning environment, communicative competence, multimodal communication, methodological foundations.

АННОТАЦИЯ

В данном исследовании анализируются научно-методические основы развития цифровой педагогической культуры общения будущих учителей начальных классов. Рассматриваются теоретические подходы к организации педагогического общения в условиях цифровой образовательной среды, а также раскрывается роль мультимодальной коммуникации, коммуникативной компетентности и цифровых технологий в профессиональной подготовке будущих педагогов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

цифровая педагогическая культура общения, будущий учитель начальных классов, цифровая образовательная среда, коммуникативная компетентность, мультимодальная коммуникация, методические основы.

KIRISH

Bugungi kunda raqamlashtirish jarayoni ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarini qamrab olmoqda. Bu esa bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilaridan nafaqat raqamli texnologiyalarni pedagogik maqsadga muvofiq qo'llashni, balki o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan raqamli muhitda kasbiy-etik me'yorlarga asoslangan pedagogik muloqotni tashkil eta olishni ham talab etadi. Shu jihatdan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida raqamli pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirish zamonaviy pedagog kadrlarni tayyorlashning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Boshlang'ich ta'limda pedagogik muloqot o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va bilish rivojlanishining muhim omili hisoblanadi. Shu sababli bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida raqamli pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirishning metodik asoslarini takomillashtirish hamda raqamli ta'lim muhitida muloqotni pedagogik jihatdan maqsadga muvofiq tashkil etish kompetensiyalarini shakllantirish dolzarb vazifalardan biridir.

Raqamli pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirish kompleks yondashuvni, ya'ni bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida raqamli kompetentlik, kommunikativ kompetensiya, media va axborot savodxonligi hamda multimodal muloqot ko'nikmalarini o'zaro integratsiyalashgan holda shakllantirishni talab etadi. Shu bois ushbu jarayonni ilmiy asoslangan metodik yondashuvlar, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va raqamli ta'lim vositalari asosida tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

V.A.Suxomlinskiy ta'limning mohiyati o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqot hamda dialogga asoslanishini ta'kidlaydi[49]. Ushbu yondashuv bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida raqamli pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirishda muhim nazariy asos hisoblanadi. Zero, raqamli ta'lim muhitida pedagogik muloqot o'zining asosiy mohiyatini saqlagan holda, raqamli platformalar va multimodal vositalar orqali amalga oshiriladi. Shu bois bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida pedagogik muloqot kompetensiyalarini raqamli muhit sharoitida amaliy faoliyat asosida rivojlantirish muhim metodik vazifa sanaladi. I.A.Zimnyayaning ta'kidlashicha, kompetentlik shaxsning egallagan bilim, ko'nikma va qadriyatlarini real amaliy faoliyatda qo'llay olish qobiliyatini ifodalaydi[7]. B.Utemuratovning ta'kidlashicha, o'quv jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda multimedia vositalaridan foydalanish, jumladan video

taqdimotlar, maxsus o'quv dasturlari va masofaviy ta'lim tadbirlarini tashkil etish o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Muallif, shuningdek, boshlang'ich sinf o'quvchilarida vizual fikrlashning ustunligi sababli multimedia vositalaridan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishini qayd etadi. Mazkur fikr raqamli pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirishda multimodal yondashuvning ahamiyatini tasdiqlaydi. Chunki matn, tasvir, audio va video kabi turli modalliklarning uyg'un qo'llanilishi pedagogik muloqotning mazmunini boyitadi hamda ta'lim oluvchilarning o'quv materialini chuqurroq anglashiga ko'maklashadi[1;202]. Multimodal yondashuv – bu turli kommunikatsiya vositalarini birlashtirib, o'quvchilarga bilimlarni yanada samarali qabul qilish imkonini beruvchi metoddir[4;355]. D.Zikirova chet ellik olimlarning qarashlarini tahlil qilar ekan, raqamli kompetensiya faqat texnik vositalardan foydalanish ko'nikmasi emas, balki pedagogning didaktik, metodik va kommunikativ kompetensiyalarining raqamli ta'lim muhiti talablari bilan uyg'unlashuvi ekanligini ta'kidlaydi[5;38]. Raqamli pedagogik muloqot madaniyati ham pedagogning faqat raqamli vositalardan foydalana olishi bilan emas, balki ularni didaktik jihatdan asosli tanlashi, metodik maqsadga muvofiq qo'llashi hamda ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari bilan mazmunli va konstruktiv muloqotni tashkil eta olishi bilan tavsiflanadi. Uning tarkibini o'zaro bog'liq kompetensiyalar majmuyi tashkil etadi. (1-jadval)

1-jadval

Raqamli pedagogik muloqot madaniyatining tarkibiy komponentlari

Komponent	Mazmuni
Kommunikativ kompetensiya	raqamli muhitda samarali pedagogik muloqotni tashkil etish
Raqamli kompetentlik	raqamli platforma va texnologiyalardan maqsadli foydalanish
Multimodal muloqot	matn, audio, video va vizual vositalarni uyg'un qo'llash
Raqamli etika	Netiket, akademik halollik va axborot xavfsizligiga rioya qilish
Refleksiv faoliyat	Pedagogik muloqotni tahlil qilish va takomillashtirish

Mazkur jadvalda raqamli pedagogik muloqot madaniyatining tarkibiy komponentlari keltirilgan. Jadvalda kommunikativ kompetensiya, raqamli kompetentlik, multimodal muloqot, raqamli etika hamda refleksiv faoliyatning o'zaro integratsiyasi aks ettirilgan. Jumladan, multimodal muloqot komponenti matn, tasvir,

audio va video kabi turli axborot modalliklarini uyg'unlashtirish orqali ta'lim mazmunini samarali yetkazish va o'quvchilarning mazmunni anglash darajasini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, UNESCOning pedagoglar uchun AKT kompetensiyalari doirasida raqamli etika, axborot xavfsizligi, mas'uliyatli raqamli fuqarolik va refleksiv kasbiy rivojlanish pedagogning muhim kompetensiyalari sifatida e'tirof etiladi. Jadvalda aks ettirilgan komponentlar o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ularning kompleks rivojlantirilishi bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida raqamli pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirishning metodik asosini tashkil etadi. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida mazkur madaniyatni rivojlantirish quyidagi metodik yondashuvlarga asoslanadi:

2-jadval

Raqamli pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirishning metodik asoslari

Metodik yondashuv	Amaliy qo'llanilishi
Kompetensiyaviy yondashuv	Kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish
Faoliyatga asoslangan yondashuv	Amaliy topshiriqlar va mikrodarslarni tashkil etish
Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv	Talabalarning individual xususiyatlarini hisobga olish
TPACK modeli	Pedagogik, texnologik va fan bilimlarini integratsiyalash
DigComEdu	Pedagogning raqamli kompetensiyalarini rivojlantirish
Multimodal ta'lim	Turli axborot modalliklari orqali samarali muloqotni tashkil etish

Ikkinchi jadvalda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining raqamli pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirishning asosiy metodik yondashuvlari hamda ularning amaliy qo'llanilish yo'nalishlari tizimlashtirilgan. Jadvalda kompetensiyaviy, faoliyatga asoslangan va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlar bilan bir qatorda TPACK modeli, DigCompEdu kompetensiyalar doirasi hamda multimodal ta'lim yondashuvi o'zaro uyg'un holda keltirilgan. TPACK modeli pedagogik, texnologik va fan bilimlarining integratsiyasini ta'minlash orqali raqamli vositalardan maqsadga muvofiq foydalanish metodikasini belgilaydi[6]. DigCompEdu kompetensiyalar doirasi esa pedagoglarning raqamli resurslardan foydalanish, raqamli ta'limni loyihalash, ta'lim oluvchilar bilan muloqotni samarali tashkil etish va ularning raqamli kompetentligini rivojlantirish bo'yicha yo'nalishlarni qamrab

oladi[5]. Jadvalda keltirilgan metodik yondashuvlarning o'zaro integratsiyasi bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining raqamli pedagogik muloqot madaniyatini izchil rivojlantirish hamda ularni raqamli ta'lim muhitida samarali kasbiy faoliyat olib borishga tayyorlash uchun zarur metodik asosni yaratadi. Ushbu metodik yondashuvlar o'quv jarayonida quyidagi vositalardan foydalanish orqali amalga oshiriladi:

Raqamli pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirish vositalari:

- LMS (Learning Management System) platformalari (Moodle, Google Classroom, Canvas);

- videokonferensiya vositalari (Zoom, Google Meet, Microsoft Teams);

- interaktiv platformalar (Mentimeter, Padlet, Kahoot);

- sun'iy intellektga asoslangan vositalar (ChatGPT, Gemini, Copilot);

- multimodal kontent yaratish vositalari (Canva, Genially va boshqalar).

Mazkur vositalar talabalarda raqamli muloqot, hamkorlik va kasbiy kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish, shuningdek, turli pedagogik vaziyatlarni modellashtirish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining raqamli pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirish pedagogik ta'lim mazmunini takomillashtirishning muhim yo'nalishlaridan biridir. Mazkur jarayonni ilmiy asoslangan metodik yondashuvlar, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va multimodal ta'lim vositalari asosida tashkil etish bo'lajak pedagoglarining kasbiy hamda kommunikativ kompetentligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Allayorova S., Ravshanova F. Bo'lajak o'qituvchilarda asosiy pedagogik kompetensiyalarni shakllantirish yo'llari // "Tarbiyaga oid xalqaro tajribalarni to'plash va transformatsiyalash strategiyalari" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. – 2025. – B. 48–51.
2. Utemuratov B. Boshlang'ich ta'lim fanlarini o'qitishda raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish//Raqamli ta'lim muhitida fanlararo integratsiyani qo'llash imkoniyatlari: ilmiy maqolalar to'plami. – 2024. – B. 201–204.
3. Suvanova N. Multimodal yondashuv asosida o'quvchilarda mazmunni anglash ko'nikmasini shakllantirishning innovatsion yo'llari //Izlanuvchi ilmiy-metodik jurnali. – 2025. – Vol. 2, No. 1. – B. 354–359.

4. Zikirova D. Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish //Pedagogik islohotlar va ularning yechimlari. – Andijon, 2025. – B. 37–39.
5. Mishra P., Koehler M. J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge // Teachers College Record. – 2006. – Vol. 108, No. 6. – P. 1017–1054.
6. Zimnyaya I. Klyuchevye kompetencii – novaya paradigma rezul'tata obrazovaniya // Vysshee obrazovanie segodnya. – 2003. – No. 5. – S. 34–42